

Archeologie a veřejnost: archeologie pro nearcheology

Karel Sklenář

Každá stránka archeologické práce má své problémy - tedy i její závěrečná fáze, zprostředkování poznatků širší veřejnosti. Nemám tu na mysli muzejní expozice (tradičně u nás budované spíše pro archeology než pro ty ostatní), ani přednášky, které v době obrazovek a nedostatku času ztrácejí (zejména v podobě z časů našich dědečků) schopnost konkurence především ve větších městech. Chci se povšimnout propagace oboru tištěným slovem a přenášeným obrazem.

Obě formy patří k progresivním. Lidé - včetně těch bez vyhraněného zájmu - jsou ochot-

ni sledovat na obrazovce téměř vše, co jim bez námahy přichází až do domu, a v uspěchané době vezmou kupodivu do ruky (kromě detektivky) raději literaturu faktu než román. Vzrůst obliby tohoto žánru je celosvětový a zřejmě trvalý; archeologie patří k jeho kmenovým programům zejména na Západě, zatímco u nás procházela dosud peripetemií podle toho, jak silné bylo vědomí úředních činitelů o ideologicky pochybném, únikovém charakteru zájmu o věci tak vzdálené od žhavé současnosti. Dnes má popularizace archeologie ve světě už své dějiny a své klasiky, své obecenstvo a vkus, kterému lze se snadno přizpůsobit.

Zkušený autor ví, že si musí vybrat náměty exoticky atraktivní - nevdí, že již jsou stokrát přetřesené, zpracovávají se právě proto mnohem pohodlněji než „obyčejné“ náměty z domácí a evropské minulosti. Ví, že čtenář si žádá hromady zlata a soustřeďuje se na jejich popisy, jako by to byl jediný skutečný výsledek a vlastní cíl práce archeologů.

Zkušený autor ví, že si musí vybrat náměty exoticky atraktivní (něco jako Schliemann a Trója, tajemství pyramid, plán Nazca) - nevdí, že již jsou stokrát přetřesené, zpracovávají se právě proto mnohem pohodlněji než „obyčejné“ náměty z domácí a evropské minulosti. Ví, že čtenář si žádá hromady zlata a sou-

střeďuje se na jejich popisy, jako by to byl jediný skutečný výsledek a vlastní cíl práce archeologů; nevdí mu, že falešné představy ženou pak nejak-
tivnějšího čtenáře či diváka s rýčem nebo detektorem kovů do domácí přírody za vinou slávy a bohatství

a zkázou „bezcenných“ nálezů, které se mu připlou do cesty. (Není to jen autorova vina, poklady se hledají odedávna, ale jednostranný důraz může sehrát negativní úlohu.) Ví také, že generace čtenářů detektivek se dá nejlépe navnadit archeologií jako detektivkou: Tajemství a Záhady trvale bydlí v názvech jeho prací, náhoda a efekt zatlačují do stínu oněch 90 % běžné práce běžného archeologa. A to stále ještě nepřekračuje hranici směrem k těm, kdo vsadili na mimozemské civilizace či Atlantidu.

Ale jak jinak psát knihy a scénáře? A psát vůbec? Je zajímavé, kolik archeologů odpovídá laxe až zamítavě. Pro některé je pod jejich úroveň psát jinou než

odbornou literaturu (kdo to dělá, je pro ně méněcenný a zbytečně ztrácí čas). Jiní se bojí důsledků: pište o nálezech - a lidé pak všechno rozkopou! Lépe dělat, jako že archeologie neexistuje. Další by pak byli ochotni psát, ale zjišťují, že to není zblízka tak jednoduché: autor musí být zadobře se svou mateřštinou (zbavit se nectností oborového žargonu), umět zaujmout čtenáře nebo diváka, který o to třeba ani nestojí; nic u něho nesmí předpokládat, ale trpělivě se jej musí zmocňovat. A to ne proto, aby jej na chvíli pobavil, nýbrž aby v něm zasel semínko a zaseté zase nenechal zajít. Proč? (Není lepší nechat jej v nevědomosti o archeologii a nálezech?) Za prvé proto, že nepracujeme ve vzduchoprázdnu; jsme součástí lidského společenství, které

koneckonců dává prostředky na naši práci. Prostřednictvím popularizujících autorů skládá obor účty většině společnosti, která nemá celkem nic z jeho ryze vědeckých závěrů. Za druhé proto, že vědomost budí zájem, zájem budí kladný vztah k minulosti země i národa - živnou půdu pro vypěstování uvědomělého člověka demokratického státu, občana v plném smyslu slova. Za třetí, protože veletok náhodných nálezů sílí rok od roku a sami zachráníme jen zlomek; jestliže na desítku aktivních spolupracovníků a stovku pasivních příznivců vyrostle díky četbě jeden „divoký“ archeolog, je to poměr, který musíme přijmout - povinnosti vykládat lidem minulost i současné památky jejich země se proto vzdát nemůžeme.